

М. О. Лецкін

Житомирський державний університет імені Івана Франка

**«БЛАГОСЛОВЕННАЯ ДАВНО, ЦВІСТИ ТИ МУСИШ, УКРАЇНО!»
(Письменники на життєвому шляху Івана Огієнка:
Василь Щурат)**

Стаття розглядає взаємини великого українського діяча Івана Огієнка та поки що порівняно мало відомого в незалежній Україні галицького поета й науковця Василя Щурата.

Ключові слова і словосполучення: поеми й вірші, художній переклад, листування, фольклор, етнографія.

Василь Григорович Щурат (1871-1948) народився на Львівщині в сім'ї народного вчителя. З двох років Василько залишився без батька, виховувався в польсько-моравській родині. Українську мову почав вивчати з 1879 р. в народній школі. З 1881 р. жив у Львові; був виключений після четвертого класу зі школи-семінарії за українськість, та 1892 р. йому вдалося школу закінчити. Перед цим, у 1889 р., відбулося знайомство з І. Франком, О. Маковеем. Василь багато читає творів української літератури, інших літератур, збирає етнографічні матеріали [13, с. 101-103]. Вищу освіту опановував у Віденському (1892-1896, тут познайомився з М. Драгомановим), Львівському, Чернівецькому університетах. В. Щурат 1909 р. брав участь у створенні бібліографічної комісії НТШ, вже входячи до когорта тих, хто був «гордістю тогочасної української науки і культури» [18, с. 23]. За часів входження Галичини до Польщі був ректором таємного Львівського університету (1921-1923). Прихід на західноукраїнські землі радянської влади відбувся для В. Щурата відносно безболісно: він із 1939 року — професор Львівського університету і директор бібліотеки Академії наук України.

Ще зі студентської пори І. Огієнко пов'язує свою долю з Науковим товариством, ставши коректором цієї інституції, згодом — неофіційним редактором її «Записок». Здійснюючи письмові контакти зі львівськими членами Наукового товариства імені Т. Шевченка, І. Огієнко зав'язує листування і з В. Щуратом [1, с. 181], і в архівному фонді В. Щурата збереглися ці листи [8, с. 80]. Тому пізніше, вже в еміграції, збираючись передислокуватися з Тарнова до Львова, І. Огієнко у листі до В. Щурата від 12 березня 1922 р. просить адресата, вже як доброго заочного знайомого, директора НТШ у Львові та однодумця, розшукати у Львові пристойне й недороге житло, а ще краще таке місце праці, щоб «при нім було й помешкання» (неможливість здійснення цього плану спричинила переселення І. Огієнка до Винників). Львівсько-винниківський період дозволив І. Огієнкові та В. Щуратові зреалізувати й безпосереднє спілкування [1, с. 33, 34]. В. Щурат разом з іншими галичанами брав участь в організації оздоровлення хворої дружини І. Огієнка й дітей у Карпатах [8, с. 91].

В. Щурат на літературній ниві виступив у двох іпостасях. По-перше, він був поетом («одним з найбільших у Галичині після Франка поетів», та й сам І. Франко бачив у особі В. Щурата «чудовий поетичний талант»). Дебютував друковно на поетичній ниві шістнадцятирічним юнаком у «Зорі» віршем «Розлука» [13, с. 105]. Його поезія характеризувалася потягом до національно-етнографічної та релігійної проблематики, і про це йшлося у студії А. Крушельницького (1932) «Поет-містик. Погляд на поетичну творчість Василя Щурата (критичний нарис)» [2, с. 125-126]. Хоча автор розвідки під впливом радянської пропаганди засуджував таку проблематику поета, однак ми з наших сьогоденних позицій оцінюємо це інакше: «У поетичних творах В. Щурат звертається до двох могутніх джерел... відродження: Святого Письма та героїчної історії України. Його поезії, пройняті глибоким патріотизмом та релігійністю, захоплюють багатством образів, ритмічної структури й будови строф, глибиною думки» [10, с. 14]. І згадана проблематика Щуратових поезій була близька І. Огієнку; більш пізнім доказом цього стало те, що у виданому в незалежній Україні поетично-релігійному збірнику під однією обкладинкою опинилися і православні вірші І. Огієнка, і поезії В. Щурата [11, с. 12, 118]. Слід відзначити такі його поетичні книжки, як «Lux in tenebris» («Світло в темряві», 1895), «Наше відродження. Драматична дума» (1898), «Мої листи» (1898), «На трембіті» (1904), «Історичні пісні» (1907 – тут він, за словами І. Франка, оживив праісторичні українські сюжети «новим словом, у новій поетичній формі» [13, с. 107]), «Вибір пісень» (1909), ««Для тих, що встануть» (1921), окремі поезії (крім уже названих) «Слово Іларіона», «Данило Мних», «Олекса Довбуш», «Отаман Сірко», «Пам'яті Тараса Шевченка», ще юнацьку поему «Богдан Хмельницький» [2, с. 126; 13, с. 103, 110]. Самі назви творів говорять про всеукраїнське історичне мислення В. Щурата.

Чималий доробок мав В. Щурат у справі художніх перекладів із французької, російської, угорської, німецької мов; він здійснив також переклад «Слова о полку Ігоревім» [3, с. 468] – твору, інтерес до якого виявляв також І. Огієнко. Він перекладав і з української мови – наприклад, на польську мову поему О.-Ю. Федьковича «Довбуш» [13, с. 110]. Як відзначав історик літератури Я. Гординський, «весна, світло, сонце, життя – це властивий елемент Щуратової поезії» [13, с. 105]. Помітною тенденцією поезій В. Щурата була фольклорна стихія з її сталими уборами, символами й настроями. Це зближало творчість В. Щурата з «Кобзарем» Т. Шевченка й було близьким І. Огієнкові, який писав: «Мова, релігія, обряди, епос, народні пісні, мудрість попередніх віків, передання, казки, повір'я, пережитки довгих століть, – усе це склало людину, у нас – українця» [14, с. 53]. Дослідники відзначають уміння «своє натхнення вкласти у різні поетичні форми: терцина, секстина, станца вдало чергуються з видами чотирирядкової строфи та із строфами з п'яти, шести й семи рядків», «високу віршувальну техніку Щурата-поета» [13, с. 112-113].

По-друге, В. Щурат зарекомендував себе як літературознавець (до цієї його іпостасі близькі заняття фольклористикою та етно-

графією). Етнографічні розвідки друкував у таких виданнях, як «Народ», «Правда», «Зеркало» — починаючи з праці «Обжинки (Грибовичі під Львовом» 1890 р. й закінчуючи «Розвитком нашого театру» 1934 р. Перші літературні рецензії та розвідки побачили світ на шпальтах газет «Діло» та «Народ» — зокрема, про народного поета Тимка Наливайка [13, с. 103-104, 120]. В. Щурат мав ступінь доктора [2, с. 215], з 1929 р. був академіком [3, с. 467]. Він не лише поетично перекладав «Слово про Ігорів похід», а й, як і І. Огієнко, досліджував пам'ятку давньоукраїнської літератури: його перу належить розвідка 1908 р. «З «Гуцульщини» до «Слова о полку Ігоревім»», де він доводить наявність цілого пласту гуцульської лексики в пам'ятці [13, с. 123]. У 1922 р. він публікує дослідження «Філософські основи творчості Куліша»; 1925 р. побачила світ його праця «Шевченкова поема надії» (про твір періоду заслання «У Бога за дверми лежала сокира») [2, с. 9, 93], і можна думати, що у своїх шевченкознавчих студіях І. Огієнко не обминув цієї праці. Досліджував В. Щурат творчість І. Вишенського, І. Котляревського, Ю. Федьковича, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Франка [3, с. 467-468]. Останнього, при всій повазі до Каменяря, В. Щурат, хоч і сам у поезії не цурався інтимної лірики і хоч у цій ліриці теж проривалися смуток та невдоволеність долею [13, с.105], звинуватив за «Зів'яле листя» у песимізмі й охарактеризував збірку як «об'яв декадентизму в українській літературі» [4, с. 631], що змусило І. Франка пояснювати умови створення поетичної збірки та свого особистого життя й написати програмову поезію «Декадент» [5, с. 122-123]. Втім, у декадентстві модно було звинувачувати кого завгодно, тож не випадково, що й самого В. Щурата С. Трофимук зараховував до декадентів [13, с. 110]... Природною, зважаючи на умови діяльності, була для В. Щурата й тема дослідження українсько-польських літературних зв'язків [3, с. 468].

В. Щурата-літературознавця поцінювали і в радянській Україні періоду «українізації»; у статті «Українське літературознавство за 10 років революції» 1928 р. в збірнику, редакторами якого дозволили бути пізніше репресованим С. Єфремову, М. Зерову та П. Филиповичу, останній писав: «За кордоном — у Галичині (Львів) та у Празі — історико-літературних праць з'явилося дуже мало, і за небагатьма винятками (роботи М. Возняка, Л. Білецького, В. Щурата) вони мають незначну цінність» [9, с. 164].

І. Огієнко стежив за історико-літературознавчими та культурологічними публікаціями старшого колеги. У праці 1918 р. «Українська культура» він називає й портретно репрезентує професора В. Щурата як письменника та вченого з Галичини, зокрема, посилається на його дослідження «До біографії і писань Івана з Вишні» [7, с. 45, 119]. В монографії 1925 р. «Історія українського друкарства» І. Огієнко спирається на такі праці В. Щурата й коротко коментує їх, як «Диялог о смерті з 1629 р.» 1912 р., «Христос Пасхон» 1914 р. (частково з цієї працею І. Огієнко вступає в наукову полеміку), «Пісня друкарів. В 350-ті роковини Івана Федорова»

та «Пом'яніть діла батьків! З нагоди 350-ліття української книжки» 1924 р. [12, с. 98, 159, 162, 244]. І. Огієнко проречензував статтю В. Щурата «Довкола намогильного каменя Ів. Федорова» [16, с. 203]. Коли 1935 р., під час польського періоду еміграції, І. Огієнко почав видавати часопис «Наша культура», то до складу редакційно-наукової колегії він включив серед інших українських інтелектуалів і В. Щурата [8, с. 300].

Одначе повага І. Огієнка до В. Щурата не змогла пересилити чільну мету професора-філолога — боротьбу за єдину, соборну українську літературну мову на наддніпрянській основі. З цієї точки зору В. Щурат залишився для нього поставтю не всеукраїнського, а лише галицького масштабу, і в праці 1949 року «Історія української літературної мови» І. Огієнко, відзначивши відносно І. Франка, що «з часом Франкова мова стала таки найкращою в Галичині, чому його твори знаходили й знаходять широкого читача і в Україні Наддніпрянській», на противагу цьому констатував: «Та того зовсім не можна сказати про інших поетів і письменників Галичини», назвавши тут першим В. Щурата [6, с. 276], хоча той же І. Франко відзначав у віршуванні В. Щурата чистоту мови [13, с. 105].

По смерті В. Щурата його доробок доходив до українського читача. Про це свідчать його поетичні збірки «Поезії. Слово про похід Ігоря. Пісня про Роланда» (Львів, 1957), «Поезії» (Львів, 1962), «Вибрані праці» (Львів, 1963). В незалежній Україні його також ставлять на високі щаблі: «Коли бодай у загальних рисах окинути зором велетенську плеяду письменників, вчених, художників, що активно розгорнули свою національно-патріотичну, громадсько-культурну, просвітницьку діяльність наприкінці минулого (XIX. — М. Л.) століття (Т. Бордуляк, О. Кобилянська, Н. Кобринська, Ф. Колесса, Д. Лукіянович, С. Людкевич, О. Маковей, Л. Мартович, М. Павлик, Ю. Панькевич, І. Свенціцький, І. Труш, І. Франко, М. Черемшина), то в ній почесне місце займає Василь Щурат. І. Франко в оглядовій статті «Українська література»..., говорячи про нову групу галицьких літераторів, яка стоїть на ґрунті європейських прогресивних ідей, називає В. Щурата поряд з О. Пчілкою, Л. Українкою, Б. Грінченком, О. Маковеем, М. Павликом, Н. Кобринською» [13, с. 101]; «Уся творчість Василя Щурата служить одній ідеї — ідеї духовного відродження українського народу», а поезії його «на диво актуально звучать у наш неспокійний час» [10, с. 14]. Сучасні дослідники цікавляться поетичним доробком В. Щурата, знаходячи в ньому паралелі до творчості І. Франка [15].

Благословенная давно,

Цвісти ще мусиш Україно! —

ці слова В. Щурата роблять його ім'я безсмертним у пантеоні української літератури і ще тісніше зближують поета-літературознавця з І. Огієнком — автором такого звернення до Бога: «Поддай нам усім долю щасливу, бережи Український Народ від біди та недолі й пошли йому Святу Свою єдність в думках та в ділах» [14, с. 59].

Список використаних джерел:

1. Тіменик Зиновій. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон). — Львів, 1997. — 228 с.
2. Качкан Володимир. Хай святиться ім'я твоє. — Книга третя. — Львів: Фенікс, 1998. — 368 с.
3. Енциклопедія українознавства для школярів і студентів. — Донецьк: Сталкер, 2001. — 496 с.
4. Новий довідник: українська мова, українська література. — К.: Казка, 2006. — 846 с.
5. Українська література: посібник для старшокласників і абітурієнтів. — К.: Либідь, 1996. — 368 с.
6. Огієнко Іван. Історія української літературної мови. — К.: Наша культура і наука, 2001. — 440 с.
7. Огієнко Іван. Українська культура. — К.: Видавництво Книгарні С. Череповського, 1918. — 140 с.
8. Тимошик Микола. «Лишусь навіки з чужиною...». — Вінніпег-Київ: Український православний Собор Св. Покрови; Наша культура і наука, 2000. — 548 с.
9. Наєнко Михайло. Історія українського літературознавства. — К.: Академія, 2003. — 360 с.
10. Щурат-Глуха Василина. Василь Щурат // Дзвін. — 1991. — № 12.
11. Українська духовна поезія. XVII-XX ст. — К., 1996. — 160 с.
12. Огієнко Іван. Історія українського друкарства. — К.: Либідь, 1994. — 448 с.
13. Качкан Володимир. Хай святиться ім'я твоє. — Книга друга. — Коломия: Вік, 1996. — 312 с.
14. Огієнкові афоризми і сентенції. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 1996. — 96 с.
15. Ільницький Микола. «І почулися тихі слова, мов сичання гадюки...» // Літературна Україна. — 24 вересня 2009 р.
16. Ляхоцький Володимир. Тільки книжка принесе волю українському народові... — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2000. — 664 с.

The article is elucidating relations of the great Ukrainian worker Ivan Ogienko and in the meanwhile comparatively little known in the independent Ukraine Galician poet and scientist Vassil Shchurat.

Key words and word-combinations: poems, art translation, correspondence, folk-lore, ethnography.

Отримано: 10.12.2009 р.